

УДК 377.013

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.36.339478](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.36.339478)

ЧЖЕН МІНШЕН

ORCID: 0009-0008-1729-9279

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА»

У статті розкрито сутність поняття «професійно-технічна освіта» та проаналізовано її зміст. Визначено місце професійно-технічної освіти в теорії навчання. Показано відмінності між загальною, професійною та професійно-технічною освітою. Встановлено, що завдання професійно-технічної освіти полягає у підготовці професійних талантів усіх рівнів і типів для суспільства, а її метою є надання можливості здобувачам освіти оволодіти одним або декількома спеціальними виробничими знаннями та трудовими навичками, потрібними суспільству. Професійно-технічна освіта відноситься до спеціалізованої освіти, спрямованої на розвиток і вдосконалення технічних бізнес-знань і практичних робочих навичок і охоплює всі сфери, крім тих, що пов'язані з наукою, дослідженнями, проектуванням, плануванням та іншими заняттями, основними характеристиками яких є інтелектуальна діяльність.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професія, здобувачі, виробничі знання, трудові навички, працевлаштування, економічний та соціальний розвиток суспільства.

Постановка проблеми. На подвійному тлі глобальної економічної інтеграції і трансформації, а також модернізації економіки Китаю професійно-технічна освіта стала важливою рушійною силою соціально-економічного зростання. На державному рівні професійно-технічну освіту поставлено на висоту національної стратегії і визнано одним з пріоритетних напрямів економічного розвитку країни. Сьогодні професійно-технічна освіта зазнає глибоких змін – її соціальний статус і вплив стають дедалі помітнішими; уряд, підприємства та всі сектори суспільства збільшують інвестиції ресурсів у її розвиток, спонукаючи таким чином ставлення і соціальне визнання суспільством професійно-технічної освіти до поступового зсуву в позитивному напрямку. Крім того, з прискоренням соціально-економічної структурної трансформації і промислової модернізації попит на кваліфікованих фахівців технічної галузі підвищується кожного дня. Тому основна цінність професійно-технічної освіти полягає в забезпеченні суспільства професійно-технічними талантами, які відповідають потребам економічного розвитку сучасного Китаю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-педагогічною спільнотою широко обговорюються питання професійно-технічної освіти у всебічному та різноманітному контексті – від змісту до об'єктів, від форми до процесу, від агенцій-виконавців до мети та значення, що дає нам чіткий орієнтир для всеосяжного й глибокого розуміння поняття «професійно-технічна освіта». Так, Дж. Ньюман (J. Newman), проаналізувавши професійну освіту та загальну освіту з епістемологічної точки зору, дійшов висновку про те, що існують два типи освіти, мета першого з яких – філософська, а другого – концентрація на конкретних речах і досягнення універсальних ідей. Розвиваючи цю думку, американський філософ і педагог М. Адлер (M. Adler) зазначав, що професійно-технічна освіта дозволяє людям оволодівати професійними знаннями та навичками, а найкраще місце для отримання навичок – це реальне робоче середовище. При цьому всі науковці одноставно наголошують на тому, що професійно-технічна освіта, яка втілює в собі спеціалізовані характеристики, відіграє важливу роль у виробництві та житті сучасного суспільства.

Вагомий внесок у вивчення і розробку означеної проблеми зробили китайські вчені. Зокрема, багато робіт присвячено модернізації (Шу Гоучін (Xu Guoqing), Ю Шукен (Yu Xiuqin), Шен Тонг (Shen Tong), Чжан Тяньвей (Zhang Tianwei)), оптимізації (Чжан Віджа (Zhang Weijia), Сон Чанджи (Song Junji) та ін.) та окресленню шляхів подальшого розвитку системи професійно-технічної освіти в КНР (Цзян Цинбинь (Jiang Qingbin), Шу Гоучін (Xu Guoqing), Ян Донпін (Yang Dongping), Ду Лі (Du Li), Чжан Ліанг (Zhang Liang) та ін.). У низці досліджень розглядаються питання організації навчального процесу в системі професійно-технічної освіти, серед яких: навчання, орієнтоване на практику (Шу Гоучін (Xu Guoqing)), механізми співпраці шкільних підприємств у професійно-технічній освіті (Джен Джен (Geng Jie)), пропонуються інноваційні моделі (Юенбін Лу (Yuanbing Liu)) та новітні методи (Ян Кіджу (Yang Keju)) підготовки талантів у галузі професійної освіти, вносяться пропозиції щодо якості навчання викладачів професійно-технічної сфери (Ву Сонджонг (Wu Songjiang), Шай Джінсін (Xia Jinxing))

Мета статті – розкрити сутність поняття «професійно-технічна освіта» та проаналізувати її зміст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійно-технічна освіта є важливою складовою системи освіти, тому для визначення сутності означеного феномену, як загальнонаукової та педагогічної категорії, необхідно встановити місце професійно-технічної освіти в теорії навчання, а також її роль у соціальному житті особистості.

Виходячи з того, що розкриття змісту будь-якого поняття передбачає розгляд більш загальної категорії, зупинимося детальніше на виявленні сутності ключових для нашого дослідження понять «освіта» та «професія».

У Новому китайському словнику «освіта» тлумачиться як традиційний спосіб культурного успадкування і важлива рушійна сила соціального прогресу та економічного розвитку людства (Lu, 2012, с. 417). Освіта є не лише інструментом для передачі знань і навичок, але, що більш важливо, вона розвиває всебічні якості людей і культивує загальнолюдські духовні та моральні цінності (Shi, 2008). Китайські вчені (Li, 2015; Lin, 2009). підкреслюють виняткову роль освіти в соціальному житті країни, зокрема, в аспектах сприяння злагоді в суспільстві, формування гуманістичного духу, виховання громадянської свідомості і соціальної відповідальності. Стимулюючи і вдосконалюючи розвиток професійних здібностей та особистих якостей кожного громадянина, освіта забезпечує суспільство ресурсами талантів з інноваційним духом і творчими здібностями, здатних сприяти впровадженню технологічних інновацій, науковому розвитку, а також сталому соціальному та економічному зростанню держави.

З початком промислової революції та безперервним прогресом науки і техніки, концепція освіти зазнала певних змін: освіта більше не передає лише знання та культуру, вона зосереджується також на розвитку практичних здібностей, соціальної адаптивності та професійних навичок у учнівської молоді, спрямованих на забезпечення потужної підтримки талантів для розвитку суспільства та економіки. Тобто, в наш час за допомогою освіти індивід має отримувати конкретну професію.

Професія – це «соціальний статус, набутий особистістю після входження в матеріальний або нематеріальний виробничий процес суспільства. Через цю соціальну позицію людина долучається до системи виробництва та розподілу соціальних ресурсів і встановлює відповідні соціальні відносини» (Duan, 2015). Поняття професії в економіці також має свої специфічні конотації: «Професія – це трудова роль, яку виконують працівники в системі суспільного поділу праці» (Samuelson et al., 2018, с. 116). Професія є безпосереднім відображенням участі працівників у суспільно-економічній діяльності, вона є постійним відображенням праці, місця роботи та статусу людини (Stiglitz, 2000, с. 159). Професія є проявом і результатом соціального розподілу праці, її метою є захист та збереження своєї монопольної сфери в системі розподілу праці. Такий поділ людей за родом занять є неминучим явищем і характерним для розвитку сучасного суспільства. Виходячи з того, що суспільство в цілому залежить від людей, саме вони своєю професійною діяльністю сприяють існуванню та розвитку суспільства в цілому (Xiao, 2014, с. 38-39). Професія є соціальною позицією в системі суспільного розподілу праці. Вона визнається державою і, зазвичай, не успадковується, а набувається. Здобуття будь-якої професії ґрунтується на одержанні особою певної спеціальної підготовки. Оскільки сучасне суспільне виробництво, управління та сфера послуг висувають дедалі вищі вимоги до спеціалізованої освіти та підготовки практиків, спеціальна освіта та професійна підготовка людини є необхідною умовою для того, щоб вона була в змозі зробити кар'єру в суспільстві.

У відповідності з вимогами часу, модернізаційна реформа освітньої політики Китайської Народної Республіки вимагає уваги до тісної інтеграції освіти та зайнятості. У нормативних документах наголошується на спрямованості освіти на виховання професійних якостей здобувачів, їхньої здатності до працевлаштування, адаптації до соціальних вимог та змін на ринку праці шляхом зміцнення співпраці між закладами освіти та підприємствами (CEGB, 2003). Важливо підкреслити, що поява та оновлення професій іде в ногу із соціальним та технологічним розвитком та економічним прогресом і є не лише їх продуктом, але й основою для їх постійного зростання.

Професійну освіту можна розглядати як у більш широкому, так і вузькому сенсі. Так, під пільш глобальним кутом зору професійна освіта розуміється як така, що розвиває інтелект та особистість у цілому, виховує професійні інтереси, формує професійні здібності відповідно до суспільних потреб. Професійна освіта у вузькому сенсі означає різні рівні професійної освіти, що дається всім працівникам на основі різних рівнів загальної освіти. Перша зосереджується на відображенні завдань і функцій самої освіти, тоді як друга відбмає структуру та розподіл праці в освітній галузі. Це концептуальне пояснення професійної освіти показує, що професійна освіта має як онтологічну цінність, так і інструментальну цінність і функції, що допомагає зрозуміти професійну освіту з комплексної точки зору.

У традиційних концепціях професійна освіта не має такого відношення до вдосконалення людини, розвитку особистості та покращення особистісних якостей, як загальна освіта. Загальна освіта концентрується на навчанні та вдосконаленні базових предметних і загальнокультурних знань, а також

на вдосконаленні дослідницьких, проектних, планових і творчих здібностей, тоді як професійна освіта фокусується на оперативних здібностях людей і здатності виконувати завдання відповідно до конкретних професійних вимог. З цього випливає, що професійна освіта є більш адресною, ніж загальна. Різні рівні професійної освіти, зазвичай, базуються на різних рівнях загальної освіти.

Професійно-технічна освіта також може називатися просто професійною освітою. Завдання професійно-технічної освіти полягає у підготовці професійних талантів усіх рівнів і типів для суспільства. Її метою є надання можливості здобувачам освіти оволодіти одним або декількома спеціальними виробничими знаннями та трудовими навичками, потрібними суспільству. Професійно-технічна освіта, здебільшого, спрямована на забезпечення здобувачів навчальними курсами та різними видами практичної діяльності, які дають змогу оволодіти уміннями та навичками, пов'язаними з конкретними видами робіт у певній галузі, з метою розвитку здібностей особистості в конкретних професіях. Професійно-технічна освіта – це освіта, спрямована на підготовку спеціалістів шляхом передачі знань і навичок, необхідних для фахової обізнаності у конкретній професії. Таке концептуальне визначення професійно-технічної освіти, здебільшого, пояснює вузьке поняття професійної освіти. У повсякденному житті, коли люди говорять про професійно-технічну освіту, вони безпосередньо мають на увазі набуття знань і розвиток навичок для залучення до конкретної роботи. Підвищення рівня професійних здібностей є умовою для працевлаштування і основною метою професійно-технічної освіти.

Професії у професійно-технічній освіті тісно пов'язані із «засобами існування» людей і «засобами виживання». Звичайно, всі професії пов'язані із «засобами існування» людей, але професії у професійно-технічній освіті мають більш універсальне значення – «право на виживання», – тоді як загальна освіта більше пов'язана з реалізацією права людей на розвиток на вищому рівні. Для будь-якої особи першим питанням є «життя», а потім «розвиток», хоча вони тісно переплетені в суспільному бутті індивіда.

З дискусій щодо змісту професій, які проводять різні вчені та експерти, ми бачимо, що професія є символом прав, а також способом і засобом захисту основних інтересів людини; професії визнаються національними законами, і коли вони приносять певне задоволення потреб інших людей, вони також отримують відповідну винагороду і усвідомлення своєї самоцінності; професії є стабільними, тобто такими, що існують упродовж тривалого часу, та сучасними, і особи, які займаються різними професіями, належать до різних соціальних класів через різницю в доходах. Існування різних професій є як реальним продуктом розвитку суспільства і його продуктивності, так і результатом, визнаним державою і владою.

Вибір професії має не лише соціологічне, але й економічне значення. Суспільство складається з людей, які займаються різними професіями, і різні люди поділяються на різні класи відповідно до своїх професій. Люди, зазвичай, вимірюють розмір соціальної цінності індивіда на основі виду та характеру його занять і відображають це у формі винагороди, тому професія людини є як посиленням на її внесок у життя суспільства, так і символом її володіння соціальними ресурсами.

Отже, можемо сказати, що професійна освіта – це професійно-орієнтована освіта, яка розвиває таланти відповідно до професійних категорій. Незалежно від того, чи йдеться про професійну освіту на повний робочий день, чи професійно-технічну освіту, мова йде про надання здобувачам або працевлаштованим особам практичних знань, навичок і ставлення, необхідних для зайняття певною професією чи групою професій. За словами Хуан Яньпея, «безробітні мають роботу, а працевлаштовані отримують задоволення від своєї роботи».

Слушно зазначити, що конотації професійної і професійно-технічної освіти відрізняються, адже професійно-технічна освіта відноситься до системи спеціальних засобів і методів надання певної професійної кваліфікації – комплексної професійної здатності, яка включає фахові знання, вміння, технологію, навички та прийоми; світогляд і мораль, професійну етику; а також досвід роботи та професійні якості, необхідні для заняття певною професією, пов'язаною з відповідною технічною галуззю. Таке розуміння професійно-технічної освіти відображає склад конкретного змісту та опис результатів означеної освіти. Хоча професійно-технічна освіта наголошує саме на розвитку професійних здібностей, проте, самі по собі професійні здібності включають і професійну етику, і професійні соціальні здібності. Якщо людина не має поняття щодо професійної етики та не володіє соціальними здібностями, то її професійні навички в кінцевому підсумку не будуть достатньо реалізовані, а також вона не зможе повноцінно використовувати свої фахові навички для створення корисного продукту її професійної діяльності, який являє собою певну соціальну цінність.

Професійна освіта – це виховання у молоді та дорослих професійної культури, набуття наукових знань, навичок і технологій виробництва, опанування здатності шукати заробіток і працювати, займатися певними професіями та виконувати конкретні види робіт у суспільстві. У широкому сенсі, це освіта в галузях промисловості, сільському господарстві, торгівлі, юриспруденції, медицині, мистецтві, підготовці вчителів, туризмі та кулінарії.

Професійно-технічна освіта, з точки зору площин, які вона охоплює, включає всі сфери, крім тих, що пов'язані з наукою, дослідженнями, проектуванням, плануванням та іншими заняттями, основними характеристиками яких є інтелектуальна діяльність.

Професійно-технічна освіта, зазвичай, відноситься до спеціалізованої освіти, спрямованої на розвиток і вдосконалення технічних бізнес-знань і практичних робочих навичок, необхідних людям для діяльності в різних, найчастіше робітничих, професіях. Основна мета професійно-технічної освіти полягає в тому, щоб підвищити культурний, технічний і діловий рівень людей, щоб задовольнити потреби різних професій у кваліфікованій праці та різних спеціалізованих талантах.

Професійно-технічна освіта включає такі складові:

- професійно-технічну освіту, також відому як професійна освіта до працевлаштування, основним контингентом якої є молоді люди з повною або неповною середньою освітою, і вона у більшості випадків здійснюється в закладах середньої та вищої професійно-технічної освіти;

- професійно-технічну освіту, яка також відома як професійно-технічна освіта після трудової діяльності, цільовою групою якої є різні категорії працівників і ті, хто потребує повторного працевлаштування або зміни роботи.

Результати професійно-технічної освіти відрізняються безпосередньо діяльністю працівників і присутністю працівників на робочому місці. Ця спрямованість професійно-технічної освіти відображається в тому, що будь-яке виробництво, обслуговування чи управління є засобом заробітку людини на життя, особливо в сучасному суспільстві.

Отже, ми можемо дійти висновку про те, що будь-яка освіта та навчання, які зосереджуються на розвитку навичок і прийомів до певної діяльності, які тісно пов'язані з реалізацією особистих прав людини на виживання, є тим, що ми називаємо конотацією професійно-технічної освіти. В принципі, професійно-технічна освіта є результатом особистого вибору, але насправді в Китаї отримання професійно-технічної освіти є, зазвичай, «вибором», зробленим через «необхідність».

Варто додати, що в науковій спільноті існує багато дискусій щодо концепції професійно-технічної освіти, і китайські вчені зробили також вагомий внесок у вивчення означеної проблеми. Як указують Цзян Циньбинь (Jiang Qingbin) та Шу Гоучін (Xu Guoqing), «Професійно-технічна освіта є спеціалізованою освітою, яка адаптується до вимог соціально-економічного розвитку і на основі певного культурного рівня готує освічених до певної професії в майбутньому» (Jiang, 2005, с. 88). Підкреслюючи своєчасність і спеціалізацію професійно-технічної освіти, китайські науковці вважають, що професійно-технічна освіта стосується практичної діяльності, в якій професійно-технічні педагоги, відповідно до певних соціальних вимог і освітніх законів, спрямовують здобувачів на оволодіння практичними навичками, знаннями та розумінням, необхідними для роботи в певній професії чи галузі або певному типі професії чи галузі, і ефективно використовують відповідні ресурси за допомогою певних методів професійної освіти з метою сприяння розвитку методів суспільного виробництва та самого відтворення людини. Шу Гоучін (Xu Guoqing) вважає, що різниця між професійно-технічною та технічною освітою полягає в тому, що зміст, який викладають в обох зазначених напрямках освіти, базується на спеціалізованих технологіях, а метою є надання можливості освіченим особам розвинути певні професійні навички та методи, тоді як технологія загалом відноситься до різних методів робочого процесу та навичок, розроблених на основі досвіду виробничої практики та природничих наукових принципів (Xu, 2007).

Зазначимо, що технологія сучасного великомасштабного промислового виробництва походить з двох аспектів, а саме, це виробнича практика та принципи виробничої практики, які називаються емпіричною технологією, а технологія, яка впливає з принципів природничої науки, – це теоретична технологія. Оволодіння емпіричною технологією має назву «професійна освіта», а опанування теоретичної технології являє собою технічну освіту. З точки зору цілей навчання, професійно-технічна освіта – це підготовка технічних працівників і технічного персоналу, яка передбачає навчальні курси зі спеціалізованої професійної теорії та практики. Зазвичай, така підготовка проводиться після закінчення середньої школи, наприклад, у професійних школах різного типу, вищих професійних коледжах, вищих професійно-технічних коледжах, багатопрофільних технічних коледжах тощо.

Порівняно із загальною освітою, професійно-технічна освіта є освітою протягом усього життя для більшої кількості соціальних груп, а реалізація права людей на виживання є її головною метою.

У своїй статті «Професійно-технічна освіта та відповідальність уряду» Ву Сонгджон (Wu Songjiang) та Ша Дзіньсін (Xia, Jinxing) розглядають концепцію професійної освіти як «усі форми освіти, що надають школи та інші навчальні заклади для підготовки талантів для промисловості, торгівлі та суміжних галузей обслуговування» (Wu, 2006, с. 73). Вони довели, що сучасна освітня спільнота дає широке та вузьке визначення професійної освіти з точки зору методів та об'єктів навчання, зокрема: «Всі види діяльності, які цілеспрямовано, організовано та планомірно передають технічні знання та навички в процесі праці та життя через словесне та практичне навчання, усно, сімейне успадкування та

викладання підмайстрів, є професійно-технічною освітою в широкому сенсі. У більшості випадків це стосується професійно-технічної освіти та різних форм професійної підготовки» (Wu, 2006, с. 76).

На відміну від України, де професійно-технічна освіта відноситься до освіти, яка готує кваліфікованих робітників для різних галузей народного господарства, в Китаї вона відноситься до професійно-технічної освіти так званого «широкого калібру». Освітньо розвинені країни, такі як Німеччина та США, виключають базову освіту, загальну вищу освіту та безперервну освіту дорослих і називають освіту для розвитку професійних здібностей професійною освітою або промисловою освітою.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо додати, що концепція професійно-технічної освіти є доволі широкою, а саме:

- за формою вона включає як професійно-технічну освіту, так і професійно-технічну підготовку;
- вона охоплює як учнівську молодь традиційного студентського віку, так і дорослих людей;
- характеристики професійно-технічної освіти спрямовані на розвиток навичок і прийомів професійної діяльності;
- результати професійно-технічної освіти, найчастіше, проявляються в окремих видах роботи, які є високооперативними та процедурними.

Професійно-технічна освіта є поняттям, яке відрізняється від базової освіти (обов'язкова освіта в КНР) і загальної освіти (загальна середня школа та університетська освіта). Професійно-технічна освіта спрямована на всіх людей з різними потенційними та фактичними здібностями. Однак, у той час, як цільовими групами загальної освіти є переважно люди відповідного віку, цільовою аудиторією професійно-технічної освіти є, здебільшого, особи, які не мають досвіду роботи.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Професійно-технічна освіта є профільною освітою, що є однією з основних характеристик, що відрізняє її від загальної освіти. На відміну від загальної, або всебічної освіти, пов'язаної з вивченням передових знань, розкриттям об'єктивних закономірностей і залученням до духовної творчості, професійно-технічна освіта є вузькою спеціальною освітою, яка готує працівників початкової, середньої та старшої ланки, зайнятих у реальному виробництві. Професійно-технічна освіта, як освітня послуга в системі безперервної освіти, надається як додаток до базової освіти, щоб спрямувати певних здобувачів на оволодіння практичними навичками, вміннями та знаннями, необхідними для конкретної робітничої професії чи професійної групи. Таланти, які культивуються завдяки професійно-технічній освіті, – це технічні та кваліфіковані таланти. Основними формами організації навчання є навчання у закладі освіти, навчання на підприємстві та «дуальна система». Професійно-технічна освіта є невід'ємною частиною системи безперервної освіти і незамінною формою освіти, яка має важливе значення як для економічного та соціального розвитку суспільства, так і для боротьби з бідністю, адже вона може задовольнити потреби людей щодо підготовки до працевлаштування і стати етапом і центром освіти впродовж життя.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду щодо розбудови і перспективних шляхів розвитку професійно-технічної освіти.

References

- China Education Green Book – Annual Analysis Report on China's Education Policy.* (2003). National Center for Education Development Research. Beijing: Education Science Press.
- Duan, Jingyi. (2015). *Research on the talent training model of undergraduate vocational education.* (D diss.). Vocational and Technical Education Nanjing Normal University.
- Jiang, Qingbin, & Xu, Guoqing. (2005). Research on vocational education project curriculum based on work tasks. *Vocational and Technical Education (Educational Science Edition)*, 22, 85-102.
- Li, Xiange. (2015). Research on the path of connecting higher vocational education with undergraduate vocational education. *Education and Teaching Forum*, 19, 11-27.
- Lin, Nan. (2009). *Limitations of higher education: rational thinking on the development of professional bachelor's degree in higher vocational undergraduates in my country.* (D diss.). Higher Education Zhejiang Normal University.
- Lu., L., & Wang, Q. (2012). *New Chinese dictionary.* Shenzhen: Guanming Daily Press Publishers.
- Samuelson, et al. (2018). *Economics.* Beijing: Beijing University of Economics Press.
- Shi, Weiping, & Xu, Guoqing. (2008). Theoretical exploration of employment-oriented secondary vocational education and teaching reform. *China Vocational and Technical Education*, 11, 39-52.
- Stiglitz, J. (2000). *Economics.* Beijing: China Renmin University Press.
- Xiao, Jin. (2014). *Human capital in the development of economy: enterprise strategy and three-element education system.* Beijing: Beijing Normal University Press.
- Xu, Guoqing. (2007). Several key issues in vocational education project courses. *China Vocational and Technical Education*, 4, 117-136.

Wu, Songjiang, & Xia, Jinxing. (2006). Vocational education and government responsibility. *Vocational Education Forum*, 1. 69-87.

ZHENG MINGSHENG

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

ESSENCE AND CONTENT OF THE CONCEPT «VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION»

In the paper the essence of the concept «vocational and technical education» is disclosed and its content analyzed. The place of vocational and technical education in the theory of learning is determined. The differences between general, professional, and vocational education are shown. It is ascertained that the task of vocational and technical education is to prepare professional talents of all levels and types for society, and its goal is to enable students to master one or more specific knowledge in the sphere of production and work skills necessary for a certain working profession or professional group. Vocational and technical education is a specialized education, which is one of the main characteristics that distinguishes it from general education. Unlike general or comprehensive education, which is associated with the acquisition of advanced knowledge, the discovery of objective patterns, and engagement in spiritual creativity, vocational and technical education is a narrow specialized education that trains primary, secondary, and senior level workers employed in real production. Vocational and technical education refers to specialized education aimed at developing and improving technical business knowledge and practical work skills and covers all areas except those related to science, research, design, planning, and other occupations, the main feature of which is intellectual activity. Vocational and technical education is obtained after leaving a secondary school at vocational schools of various types, higher vocational colleges, higher vocational and technical colleges, multidisciplinary technical colleges, etc. and involves training courses in specialized professional theory and practice. Thus, it includes both vocational and technical education and vocational training. The main forms of organizing the learning process are training in an educational institution, training in an enterprise, and the “dual system”. Vocational and technical education is an integral part of the lifelong education system and an indispensable form of education that is important both for the economic and social development of society and for combating poverty, as it can meet people’s needs for preparation for employment and become a stage and center of lifelong education.

Key words: *vocational and technical education, profession, applicants, knowledge in production sphere, work skills, employment, economic and social development of society.*

Стаття надійшла до редакції 12.05.2025 р.

УДК 373.5.091.33-027.22:001

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.36.339482](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.36.339482)

ВІКТОР ШЕВЧЕНКО

ORCID: 0009-0001-5374-1596

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті аналізується один із важливих інструментів підвищення результативності освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, а саме дослідницька діяльність. Прогнозується розвиток самостійності старшокласників завдяки її широкому впровадженню, схарактеризовано можливі різновиди дослідницької діяльності.

Обґрунтована важливість професійної майстерності вчителя в організації дослідницьких проєктів та вплив мотивації на процес і результат учнівської дослідницької роботи. Висвітлено труднощі, з якими можуть стикатися старшокласники при виконанні дослідницьких завдань, надаються рекомендації з їхнього усунення.

Ключові слова: *дослідницька діяльність, старшокласник, пізнавальна самостійність, дослідження, навчальний процес*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві питання забезпечення якісної освіти молодого покоління набуває особливої актуальності. Освітній процес має бути спрямований на формування ключових особистісних і професійних якостей, що забезпечать здатність учня до самореалізації, критичного мислення та безперервного професійного розвитку в майбутньому. Серед провідних